

izrazih iz leta 1916. Znatne spremembe pa so vidne v četrti izdaji 1934. Sprva se je avtor namreč branil Ramovševih izrazov, v zadnjo izdajo pa jih je sprejel po posredovanju J. Šolarja, ki jih je zapisoval po Ramovševih predavanjih na univerzi od leta 1919 naprej (J. Šolar ustno 21. III. 1952).

V letih po prvi vojni je Ramovš sam, kasneje pa s svojimi učenci razširil področje jezikoslovne obravnave od prejšnje opisne slovnice in deloma glasoslovja, etimologije in oblikoslovja na malo ali nič obdelana področja historične slovnice, dialektologije, toponomastike, leksike in semaziologije. Ker domači strokovni izrazi za vsa ta področja niso mogli sproti nastajati, so si Ramovš in drugi jezikoslovci pomagali s tujimi, mednarodnimi izrazi. Prišlo je celo do križanja odnosno sestavljanja tujih izrazov z domačimi (*medkonzonantičen*, *poldeponentnik*, *nesonoren* itd.). Z Ramovševimi deli so se razširjali, nove pa so dodajali mlajši jezikoslovci v svojih člankih po znanstvenih časopisih med obema vojnoma (RDHV, ČZN, ČJKZ, SJ, češka Slavija, Južnoslovanski filolog itd.), po drugi vojni pa v Slavistični reviji. To so bili predvsem A. Bajec, R. Kolarič, M. Rupel, J. Šolar (sodelovali so tudi z Breznikom in ustalili srednješolsko slovnico terminologijo), F. Tomšič, F. Bezljaj in še kdo.

Od Ramovša in njegovih učencev se v odnosu do terminologije precej razlikuje nekoliko starejši Rajko Nahtigal. Na eni strani je pri njem vidna večja konservativnost, ki se izraža v uporabljanju izrazov iz časov Škrabca, Štreklja in mladega Breznika (končaj, padež, naglas itd.), na drugi strani pa je opazna pogostna raba mednarodnih izrazov. Več terminološke razgibanosti je v kasnejših Nahtigalovih delih (Slovanski jeziki 1938, Ruski jezik 1946), kjer je očitien vpliv ruske terminologije (prim. izraz *literaturen*).

Svoj delež so prispevali k slovenski jezikoslovni terminologiji poleg klasičnih filologov slovenski romanisti in germanisti v učbenikih teh jezikov. Njihovi izrazi označujejo predvsem individualnosti omenjenih jezikov. Eden najstarejših, ki si je prizadeval na tem področju, je malo znani Peter J. Jeram, ki je 1895 izdal v Ameriki menda prvo slovensko pisano angleško slovnico. Med romanisti so po prispevkih znani F. Šturm, S. Leben in S. Škerlj, pa tudi v malo znani italijanski slovnici, ki jo je 1922 v Celovcu izdala Stepančič-Gregoričeva, je nekaj terminoloških prispevkov.

Tretja razvojna stopnja slovenskega jezikoslovnega izrazja pomeni torej razširitev na vsa področja jezikoslovne znanosti. Domača terminologija ni šla v koraku z razvojem lingvistike, zato je še danes nepopolna in si mora jezikoslovec prečesto pomagati s tujo, ki je včasih tudi bolj precizna.

Zapiski

NAGLAS V NAMENILNIKU

Glede naglasa pri *namenilniku* zaman iščeš pomoči po novejših slovenskih jezikovnih priročnikih: namenilnika ne najdeš niti v SP niti v Slovenskem pravo-rečju. Tudi v Slovenski slovnici 1956 se skoraj ne omenja: na strani 231 beremo le, da ga je naglasno treba ločiti od kratkega nedoločnika. Primer: pojdemo spát (namenilnik) — ne morem spát (kratki nedoločnik). Takšno kratko, poleg tega niti ne povsem natančno opozorilo pa seveda ne more zadostovati za zelo pogosto slovensko glagolsko obliko. V novo izdajo Pravopisa bi bilo treba namenilnik vsekakor zapisati. — Toda ali je slovenski namenilnik naglasno — in sploh — že dovolj določen?

Z namenilnikom se je pri nas podrobneje ukvarjal Škrabec, in sicer v Cvetju IX, 12 bc, XII, 12 b. Njegovo ugotovitev, da imajo supin »vsi imperfektivni in nesestavljeni« glagoli, pa tudi njegovo zaznamovanje namenilnikovega naglasa je deloma prenesel v svojo slovnico Breznik. S Škrabcem se strinja tudi Ramovš (Morfologija, 150), ko trdi, da se »v sle. uporablja supin le pri simpleksih imperfektivnih glagolov; pri kompozitih ga nadomestuje infinitiv, enako pri perfektivnih glagolih, dialektično pa kratki infinitiv«.

Za vse dosedanje določevanje namenilnikovega naglasa je značilno primerjanje namenilnika s kratkim nedoločnikom, ki ga po Ramovšu poznajo le na južnem Krasu, na Notranjskem, Dolenjskem in južnem Štajerskem. Ramovš (Morf. 130) pravi, da se je supin »v slovenščini nekako obdržal zaradi naglasa in intonacije«. Opazko je gotovo razumeti tako, da se je namenilnik vzdržal v naglasni opoziciji s kratkim nedoločnikom, tam pa, kjer take opozicije ni, da tudi namenilnika ni. Ramovš navaja namenilnike le pri glagolih I. vrste (krást, plèst : kràst, plèst), III/1 (štet), IV tip učím — učít. »V vseh drugih primerih gre za infinitiv,« pravi profesor Ramovš, »orát, klát, brát, žgát, suvát, rvát«. Ramovšev pristavek glede »namenilnikov« brát itd. zveni kot odziv na Škrabčevo dilemo, ali je pròsit, sòdit ip. stari supin ali kratki nedoločnik (Jezikosl. sp. I, 4, str. 431). Škrabec je namreč zapisal, da bodo dilemo rešila tista narečja, »ki so ohranila infinitiv na -ti«. Ramovš pri svoji določitvi naglasa pri namenilniku teh narečij ni upošteval, ker sicer ne bi bil mogel zapisati, da orát, brát itd. niso namenilniki, temveč nedoločniki.

Spor zares rešujejo tista narečja, ki so ohranila dolgi nedoločnik ali, kar je isto, naglasne reflekse za tak nedoločnik. Med drugimi takšnimi narečji je tudi bizeljsko-obsotelsko. Tu je lepo ohranjen namenilnik, v severnem delu tudi dolgi nedoločnik, v južnem le naglasni refleksi za dolgi nedoločnik. V Ramovševi formulaciji, da »na južnem Štajerskem prevladuje v glavnem kratki infinitiv«, je treba poudariti besedo v glavnem, kajti za obsotelsko narečje trditev ne drži. V tem narečju se supin ni razvijal iz nasprotja do kratkega nedoločnika, od katerega se je razlikoval oblikoslovno, in ima prav zaradi tega deloma drugačno podobo, kot jo je zapisal Škrabec. Namenilnik se je tu razvijal nemoten od kratkega nedoločnika, v glavnem kot morfološko najbližja oblika, opisni deležnik za m. sp. ednine.

Namenilnikov naglas je v takšnem odnosu do nedoločnikovega in do naglasa opisnega deležnika:

I. trést — trésti — trésel	IV. učít — učíti — učíl
nèst — nèsti — nésel (plèl)	sòdit — sòditi — sódil
žrèt — žréti — žrl	vòzit — vozíti — vòzil
klát — kláti — klàl	V. délat — délati — délal
III. spát — spáti — spál	písat — písati — písal
grèt — gréti — grèl	brát — bráti — brál
lèžat — ležáti — lèžal	tkát — tkáti — tkàl
	seját — sejáti — sejál
VI. páberkovat — páberkovati — páberkoval	
kupovát — kupováti — kupovál (ali kupôvat, -l)	

Iz primerov se vidi, da se supin sicer ne loči vedno od kratkega nedoločnika (trést, nèst, žrèt, klát, spát, grèt, lèžat itd. bi bili kratki ned.), da pa nimamo razloga dvomiti o njegovi pristnosti, saj ga poznajo narečja, ki kratkega nedoločnika sploh ne poznajo (Škrabčev dvom). Iz razpredelnice pa se prav tako vidi, da imajo tudi glagoli orati, klati, brati poseben nedoločnik (Ramovš misli, da ne).

V katerih primerih pa se pravkar prikazani namenilnik razlikuje od Škrabčevega prikaza? Razlike so le ponekod pri glagolih I. vrste; pri tistih glagolih, zelo maloštevilnih, III. vrste, ki so oblikovno enaki 7. razredu I. vrste, ter pri glagolih V. vrste 3. razred, ki so oblikovno prav tako enaki istemu razredu (tkati = klati): nèst, klát, grèt, tkát. Da te oblike v slovenskem jeziku niso izjemne, nam povedo primeri kot kupovát; pa tudi nòsit se je razvilo iz nosít, kar je enako tkát ip. Supin s kratko naglašenim zadnjim zlogom imamo torej v I. vrsti pri tistih glagolih, ki so imeli etimološka e ali o v svoji osnovi (plèst), nadalje pri tistih, ki imajo prvotno rastoče intoniran opisni deležnik (klàl) — mišljen je končni zlog pri obliki moškega spola. V to skupino gredo še primeri iz III, V/3 in VI. vrste (grèt, tkát, kupovát).

Je nekaj primerov, ki se tem določitvam upirajo. Tako imamo odnos král : krást in žgál : žgát. Krást je enako trést, žgát pa plèst. Morda je tak naglas v kakšni zvezi s sedanjškim naglasom teh glagolov: krádem = trésem in žgèm = plètem, ki se je nekoč tudi glasilo pletèm.

Slovenski knjižni jezik se glede namenilnikovega naglasa lahko nasloni na Škrabčevu določitev, lahko pa tudi na tu sporočeno. To drugo naglaševanje je morda boljše, ker se po njem supin vseh nedovršnih glagolov glasi skoraj izključno tako kot opisni deležnik moškega spola. Namenilnik tipa žet, plest se sliši tudi na Gorenjskem, pa tudi Metelko ga je slišal od »preprostih ljudi« (Lehrgebäude na str. 141 navaja nam. žet). Tako bi ga nemara bilo dobro uvesti.

Pri dovršnih predponskih glagolih imamo v knjižni slovenščini prav tako morfološki supin: grem vrata odpret, grem pšenico požet, prineset drva. V naglasnem pogledu je tak namenilnik enak nedoločniku (požet, odprét, prinést. V narečjih se za takšne zveze rabi — kot sta tolikokrat pribijala Škrabec in Breznik — nedoločnik (grem vrata odpréti) ali namenilnik nedovršnega glagola (grem vrata odpirat); še bolj pogostna pa je asindetična zveza (grem, bom vrata odprl, bom pšenico požela itd.).

Namenilnik nedovršnih glagolov torej naglašujemo po opisnem deležniku za m. spol edn., pri dovršnikih pa po nedoločniku, dolgem seveda, kjer pa tega ne poznajo, po opisnem deležniku za ženski spol!

Jože Toporišč

FIESO PRI PIRANU IN ŠE KAJ

Ko sem s hriba zagledal ploskev sladke vode, so mi rekli, da je to Fieso. Ker ime v italijanščini nič ne pomeni, se mi je takoj posvetilo, da ne more biti nič drugega kakor slovansko pleso, ki je pomenilo majhno in plitko stoječo vodo, jezerce. Najstarejši domačini se še spominjajo, kdaj in kako je nastalo tisto, čemur jaz danes pravim pleso. Tam so sejali in želi še do okoli 1880, potem pa so začeli kopati ilovico za opeko. Deset do dvanajst metrov globoko so zadeli na oblo kamenje, kakršno je tam v morju, in na polno ostankov nekih polžev. Seveda je bil v davnih časih tam morski zaliv, a deževje je v teku stoletij spralo na rebréh toliko zemlje in jo nanese v zaliv, da ga je zravvalo. Morje se je moralo umakniti in je od svoje strani zagatilo obrežje s prodom in gruhom. Zaradi občasnega dotoka z obronkov je bil del zemljišča pod vodo. Voda je bila plitka, obseg kotline majhen in to je pravi pojem plesa. S časom se je kotlina napolnila z naneseo zemljo; močvirje se je potem osušilo in strdilo, da je nastalo polje. Potem pa se je — pred osemdesetimi leti ali kaj — stvar ponovila. Namesto narave so začeli delovati ljudje, da so napravili prostor novemu plesu, pravzaprav — obnovljenemu.

Občno ime pleso za plitko jezerce je ohranjeno med Slovaki. Pri nas pričajo krajevna imena, da smo ga nekoč poznali. Nad Gmündom, visoko na Koroškem, je zaselek Plessnitz s potokom. To je čista plesnica, ki teče iz plesa (rodbinski imeni Ples in Plesničar še živita med nami). Zaselek Plestätten pri Labodu ob Dravi bajе edini ne kaže slovenskega imena. Leži pa v nižini, torej je mogoče slutiti v imenu pleso, še posebej, ker je tam blizu tudi Krottendorf, ki je bil gotovo Zabjak.

Stopimo proti Reki. Blizu Klane v Istri pridemo na Plesišče: ime nam pravi, da je moralo biti več ples, okoliška imena Mlaka, Trstenik, Suho, Sušak, Studenec, Rečina, Sušica, Jarak pa pričajo, da je tam edino merilo za poimenovanje — voda. Če bi še zmeraj kdo dvomil, da je pleso kdaj pri nas bilo, ga vabim s seboj v okolico Zagreba. Stopimo prek Save malo od Remetinca naprej! Tam zagazimo v Blato, vidimo Otočec, obidemo Zaprudje in se izognemo Male in Velike mlake, kajti nas zanima tam Pleso, kateremu se še na zemljevidu pozna, da je na močvirnem ozemlju. Okoli pa so po drugi strani kraji Ribnica, Čret, Podotočje, Rakitovec, Lukavec in Obreški lug; sama imena, ki so povezana z vodo.

Pri nas v Logarski dolini ali v Logu — tako so govorili naši stari in domačini še pravijo tako — zadenemo ob ime Plesnik, ki bo pač tudi od plesa. Saj se še danes sliši »v Plesju«, ker je bilo zapored ali okoli morda več ples. Ne smemo pozabiti, da tudi log pomeni mokrotna obrasla tla; kjer je mlado močvirje, je tudi staro pleso verjetno. To potrjuje potoček Jezernica, ki se je morda kdaj imenovala Plesnica. — Tudi blizu Hrastnika nad Savo je naselbina Plesko, okoli pa marsikaj, kar spominja na vodo: Močilno, Vodice, Retje, Log, Studenec, po dvakrat Kal, Osredek in Loke.

Domačini pravijo Fieso in ne Fiesa. Prehod soglasniške skupine *pl* se dá razložiti. Rekli smo že, da v italijanščini ime nič ne pove, naše pleso pa se dá nasloniti na plosk in sorodno. Srbskohrvaški besednjaki poznajo plošto v pomenu mlake. Morebiti tudi sodi sem, da po Notranjskem pravijo mlinskim rakam plašč in da je Caf zabeležil plaščevko kot ime za ločje; po Štajerskem pravijo tako tudi močvirski travi.